

Anu Aholaita
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö
Opinnäytetyö, 2019

SEKSUAALIKASVATUKSEN TUEKSI RIPPI- KOULUUN

Dialoginen paneelikeskustelumateriaali

TIIVISTELMÄ

Anu Aholaita

Seksuaalikasvatuksen tueksi rippikouluun - Dialoginen paneelikeskustelumateriaali

45 sivua, 1 liite

Kevät 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyönohjaaja

Tässä opinnäytetyössä tuotettiin materiaalipaketti Tampereen ammattikorkeakoulun Viisaat Valinnat- hankkeelle. Viisaat Valinnat- hanke tekee yhteistyötä Tampereen evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa, jonka rippikoulutyölle materiaalipaketti on suunnattu. Materiaalipaketti käsittelee identiteetin muodostumista sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden kysymyksiä sensitiivisellä otteella mahdollistaen dialogisen työtteen. Työ julkaistaan sähköisesti Viisaat Valinnat – hankkeen tuottamilla verkkosivuilla.

Teoreettisina lähtökohtina materiaalipaketille toimivat identiteetin muodostuminen nuoruusiässä, seksuaali- ja sukupuoli-identiteetti osana identiteettiä sekä Maailman terveysjärjestön asettamat tavoitteet seksuaalikasvatukselle. Seksuaalikasvatuksen avulla voidaan tarjota etenkin kasvuiässä oleville nuorille mahdollisuuksia pohtia sukupuoltaan ja seksuaalisuuttaan osana identiteettiään. Seksuaalikasvatusta käsitellään työssä myös kirkon kasvatuksen näkökulmasta.

Kirkon kasvatustyössä seksuaalisuuden teemat ovat pitkään olleet arkoja ja vaikeasti lähestyttäviä teemoja. Opinnäytetyöprosessin tuloksena syntynyt tuotos, tarjoaa mahdollisuuden ja työvälineen käsitellä tätä aihealuetta. Vastatakseen monimuotoistuvaan maailmaan haasteisiin, tulee kirkon olla valmis kohtaamaan ja käsittelemään myös seksuaalisuuden teemoja.

Asiasanat: seksuaalikasvatus, rippikoulu, identiteetti

ABSTRACT

Anu Aholaita

In support of Sexuality Education – a Dialogue panel discussion material package

45 pages, 1 appendice

May 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services, Christian Youth Work

Bachelor of Social Services

In this thesis produced material for the Viisaat valinnat -project at Tampere University of Applied Sciences. Viisaat valinnat -project cooperates with The Federation of Tampere Evangelical Lutheran parishes. The material is aimed to confirmation training. The materials' main points are identity, gender and sexuality issues with sensitive touch that helps to enable dialogue work touch. The material will be published on the Viisaat valinnat -websites'.

Identity, sexual and gender identity as part of identity and the goals set by the World Health Organization for sexual education were main theories. Sexual education. With sexuality education can be used to provide especially for young people opportunities to reflect their gender and sexuality as part of their identity. Sexuality education is also treated from the point of view of church education.

In the theme of sexuality have long been sensitive and difficult themes to approach in Church youth work. The material of this study provides tools to handle this topic. In more diverting world, the church must be prepared to face and deal with sexuality themes.

Key words: Sexual education, Identity, Confirmation training

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 YHTEISTYÖTAHON ESITTELY	7
3 SUKUPUOLI JA SEKSUAALISUUS - OSA IDENTITEETTIÄMME	8
3.1 Identiteetin muodostuminen nuoruusiässä	8
3.2 Sukupuoli-identiteetti	9
4 SEKSUAALIKASVATUS	11
4.1 Sukupuolisensitiivisyys	12
4.2 Seksuaalikasvatus mahdollistamassa tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia	13
5 SUKUPUOLITTUNEET ROOLIT	14
5.1 Sukupuolinormi	16
5.2 Heteronormatiivisuus sukupuoliroolien jatkumona	17
6 SEKSUAALIKASVATUS RIPPIKOULUSSA	19
6.1 Sukupuolisensitiivisyys rippikoulussa	20
6.2 Rippikoulutyön eettinen näkökulma sukupuoli- ja seksuaalikasvatukseen	22
7 PROSESSIN KUVAUS	23
8 POHDINTA JA ARVIOINTI	27
LÄHTEET	30
LIITE 1	34

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni tuotin seksuaalikasvatusta tukevaa materiaalia Tampereen ammattikorkeakoulun Viisaat valinnat -hankkeelle. Materiaali, jota opinnäytetyöprosessissa tuotin, on rippikoulutyöhön suunnattu paneelikeskustelupaketti, jonka on tarkoitus mahdollistaa dialoginen keskustelu. Paneelikeskustelupaketin teemojen kautta voidaan pohtia rippikoulutyössä yhdessä nuorten kanssa kysymyksiä liittyen identiteettiin, sukupuolisuuteen sekä seksuaalisuuteen.

Kuten uusi rippikoulusuunnitelma (Suuri Ihme 2017) linjaa, on jokaisella nuorella oikeus tulla rippikoulussa nähdyksi, tunnustetuiksi ja kunnioitetuiksi juuri omana itsenään. Myös YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa todetaan, kuinka jokaisella ihmisellä on oikeus tulla tunnustetuksi lain edessä (Ihmisoikeusliitto. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus). Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden näkyminen sekä niitä koskettavien kysymysten kohtaaminen ovat rippikoulussa tätä päivää, on materiaalipaketin tarkoitus antaa välineitä näiden kysymysten käsittelyyn, mahdollistaen kuitenkin dialogisen, keskusteleavan ilmapiirin.

Opinnäytetyön teorian avulla luon katsauksen sille, kuinka seksuaalikasvatusta tulisi nähdä ihmisoikeus- ja suvaitsevaisuuskasvatuksena. Nuoren kasvun tukemisen kannalta on tärkeä tarjota nuorille faktatiedon ohella mahdollisuuksia pohtia omia asenteitaan ja ennakkoluulojaan toisia ihmisiä sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta kohtaan. Sukupuolta ja seksuaalisuutta käsittelevässä kappaleessa käsittelemme sitä, miten sukupuoli ja seksuaalisuus liittyvät identiteettimme sekä sitä, miten muodostamme käsitystä sukupuolesta.

Seksuaalikasvatusta koskevassa luvussa keskityn luomaan teoriapohjaa seksuaalikasvatuksen merkitykselle osana nuorten kasvun tukemista. Seksuaalikasvatuksen tavoitteiden kautta tuon näkökulman siihen, kuinka seksuaalikasvatuksella voidaan kehittää itsetunnon, vastuullisuuden ja kriittisen ajattelun kasvua. Sukupuolisensitiivisen näkökulman kautta tuon näkemyksen siitä, kuinka sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät aiheet vaativat sensitiivistä työtettä.

Sukupuolirooleja käsittelevä kappale tuo näkökulmia kriittiselle ajattelulle, joka nähdään yhtenä seksuaalikasvatuksen tavoitteena. Tämän kappaleen kautta tuon teoreettisia näkökulmia normikriittisyydelle sukupuoliroolien ja sukupuolinormin sekä heteronormatiivisuuden kautta. Normatiivisuuden hahmottamisen kautta on mahdollista tulla tietoisemmaksi niistä tekijöistä ja yhteiskunnallisista rakenteista, jotka yhtäältä epätasa-arvoittavat sukupuolia, mutta toisaalta ovat luomassa sukupuoli-identiteettiä.

Rippikoulun seksuaalikasvatusta käsittelevässä kappaleessa kirjoitan rippikoulun mahdollisuuksista seksuaalikasvattajina. Kirkon työssä seksuaalisuus ja sukupuolen moninaisuus ovat pitkään olleet tabuja ja vaiettuja aiheita. Nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten on hyvä olla tietoisia omasta roolistaan nuorten parissa, tiedoistaan ja myös ajatusmaailmastaan, joka vaikuttaa omien asenteiden ja mahdollisten ennakkoluulojen taustalla. Kiinnitän kappaleessa myös huomiota rippikoulun sukupuolittaviin tai ulkopuolelle sulkeviin tekijöihin tai käytäntöihin, joita työntekijät voivat tiedostamattaan vahvistaa oman toimintansa kautta.

Prosessin kuvauksessa kerron siitä, kuinka tuotettu materiaali muodostui opinnäytetyöksi ja mitä pohdintoja ja valintoja matkan aikana on tehty työn lopputuloksen kannalta. Kirjoitan myös teoriaan valinnasta ja siihen vaikuttaneista näkökulmista. Lopuksi pohdin arviointi ja johtopäätökset luvussa prosessin onnistumisista ja merkitystä, niin oman ammatillisen kasvun kannalta. Tuon esille työn merkityksellisyyden rippikoulutyöhön sekä peilaan työn keskeistä ajatusta yksilön sekä yhteiskunnan tasolla.

2 YHTEISTYÖTAHON ESITTELY

Opinnäytetyö toteutettiin Tampereen ammattikorkeakoulun Viisaat valinnat -hankkeelle. ”*Viisaat valinnat – Nuorten ja nuorten aikuisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden vahvistaminen*” on Tampereen ammattikorkeakoulun terveys- ja sosiaalipalveluiden kolmivuotinen hanke ja sen tavoitteena on nuorten ja nuorten aikuisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden vahvistaminen. Hanke haluaa vahvistaa nuorten ja nuorten aikuisten kykyä arvioida, vahvistaa ja suojella omaa seksuaali- ja lisääntymisterveyttään. (Viisaat valinnat -hanke. Lehdistötiedote.)

Hankkeen tavoitteena on tarjota ajantasaista ja mielenkiintoista tietoa nuorten käyttöön seksuaali- ja lisääntymisterveydestä, joiden kautta mahdollistetaan positiivisen ja vastuullisen seksuaalisuuden kasvu. Hanke tuottaa materiaalia ja työkaluja myös nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille tukemaan ja vahvistamaan kykyä ohjata ja opettaa seksuaali- ja lisääntymisteemoja. (Viisaat valinnat -hanke. Lehdistötiedote.)

Viisaat valinnat -hanke toimii yhteistyössä muun muassa Tampereen evankelis-luterilaisen seurakunnan, Tampereen kaupungin sekä Mannerheimin lastensuojeluliiton Hämeen piirin kanssa. Viisaat valinnat -hanketta rahoittaa Sosiaali- ja terveysministerin terveyden edistämisen määrärahasta. (Viisaat Valinnat-hanke. Lehdistötiedote.) Viisaat valinnat -hankkeelle tuottamaani materiaalia tullaan jakamaan Tampereen evankelis-luterilaisen seurakunnan rippikoulutyöhön ja se tullaan julkaisemaan myös Viisaat valinnat -hankkeen tuottamalla *Nuts ´n Eggs*-verkkosivuilla.

3 SUKUPUOLI JA SEKSUAALISUUS - OSA IDENTITEETTIÄMME

Sukupuoli sekä seksuaalisuus ovat keskeisiä osia ihmisen identiteettiä, jonka vuoksi ne eivät kosketa vain sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä vaan meistä jokaista (Kokkonen, 2018, 111). Seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvää identiteettiä voidaan määritellä ainakin biologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen sekä persoonallisen näkökulman kautta (Nissinen 2011, 13). Puhekielessä seksuaalisuus-sanaa käytetään usein kuvaamaan seksiä, vaikka seksuaalisuus sisältää monia ulottuvuuksia. Seksuaalisuudesta puhuttaessa puhe kääntyy usein puheeksi suuntautumisesta, joka kuitenkin ei ole sama asia eikä riitä kuvaamaan puhetta seksuaalisuudesta. (Bildjuschkin 2015, 12.)

Nuoren kasvuympäristö vaikuttaa siihen, miten nuorella on mahdollisuus itse määritellä oma sukupuoli- ja seksuaali-identiteettiään. Ihmisten välisten suhteiden etiikka ja toisten ihmisten eettinen kohtelu ovat seksuaalisen kehityksen perusta. Tämä mahdollistaa ymmärryksen seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden moninaisuudesta niin omasta kuin toisten näkökulmasta. (Rinkinen 2012, 23, 138–139.) WHO:n (2010) mukaan seksuaalikasvatuksen avulla nuoret voivat kehittyä seksuaalisina olentoina eli oppia ilmaisemaan tunteitaan ja tarpeitaan, kokea seksuaalisuuden mielihyvää tuottavalla tavalla sekä muodostaa omat sukupuoliroolinsa ja seksuaali-identiteettinsä.

3.1 Identiteetin muodostuminen nuoruusiässä

Ihmisen kehitykseen kuuluu identiteetin muodostuminen ja oman yksilöllisyyden löytäminen. Nuoruudessa lapsuuden aikana saavutettu identiteetti joutuu koetukselle ja nuoruuden aikaisen identiteetin muodostamiseen kuuluu erilaisten roolien harjoittelu ja omaksuminen. Identiteettiä muodostaessaan nuori hakee omia voimavarojaan ja tarpeitaan suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja sen asettamiin tavoitteisiin. Tämä tapahtuu vertaamalla itseään suhteessa ympäristöönsä myös yhteiskuntaan. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen, & Vilén 2007, 74.)

Nuoruusiässä, eli noin 12-20- vuotiaana, tapahtuvassa kehitysvaiheessa voidaan havaita muutoksia ihmisen biologisen kehityksen ohella myös psykologisessa kehityksessä. Nuoruusiän varhaisvaiheessa käynnistyy biologinen murrosikä. Samalla voidaan havaita protestointia vanhempia ja muita auktoriteetteja vastaan sekä uusien ystävyysuhteiden solmimista ikätoverien kanssa. Keskivaiheilla nuoruusikää minäkokemus lähtee selkiintymään, haetaan samaistuminen ja ihailun kohteita sekä syvällisiä ihmissuhteita. Nuoruusiän loppuvaiheilla ideologinen vaihe, jossa pohdiskellaan omaa asemaa maailmassa ja itsenäisen elämän aloittamista. (Dunderfelt 2011, 84–85.)

Nuoruudessa tapahtuva seksuaalinen kehitys ei ole irrallinen prosessi ihmisen kasvusta, vaan se on osa koko elämän tapahtuvaa kasvua. Murrosiän herkimisvaiheessa seksuaalinen identiteetti hakee suuntaa ja samanaikaiseen emotionaalinen kehitykseen kuuluvat nuoren kysymykset siitä, onko hän normaali tai riittävän hyvä, mitä on seksuaalisuus ja miten se hänessä näkyy tai miten hän toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan tai sukupuoltaan. (Rinkinen 2012, 20, 22–23.)

3.2 Sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteetin muodostuminen on osa identiteetin kasvua. Sukupuoli on sosiaalisista käsitteistä ensimmäisiä asioita, joita lapsi oppii. Sukupuoli opitaan kaksijakoisena mies-nainen-käsitteenä. (Nissinen 2011, 25.) Suomessa juridisia sukupuolia on vain kaksi, mies ja nainen, ja määrittely tehdään useimmiten heti lapsen syntymän jälkeen. Tämä juridinen kahtiajako rajaa ulos muunlaiset sukupuolet, kuten intersukupuolisuuden, jossa ihmisellä on sekä miehen että naisen fyysisiä ominaisuuksiaan kehossaan. (Kilpiä 2015, 12.) Juridisen määrittely tukee kaksijaksoista sukupuolimäärittelyä sekä ylläpitää kuvaa sukupuolen pysyvyydestä. (Lehtonen 2018, 123.)

Sukupuolen muodostumista ja määrittelyä voidaan lähestyä myös muusta kuin biologisesta tai juridisesta näkökulmasta. Suomenkielestä puuttuvat suorat vastineet englanninkielisille sanoilla ”sex” ja ”gender”, jotka kuvaavat sukupuolta moninaisemmin. Sana ”sex” kuvaa ihmisen biologista ja juridista sukupuolta, kun taas sana ”gender” kuvaa sosiaalista sekä omaa kokemusta sukupuolesta. (Kilpiä 2015, 11.)

Sukupuolen merkitystä ja sisältöä muodostetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jolloin sukupuolelle annetaan sosiaalisia merkityksiä. Sukupuolen määrittely ei tapahdu ainoastaan ulkoisten ominaisuuksien tai ympäristön tuottamien normien kautta. (Korvajärvi 2012, 188). Sukupuolta tehdään toistamalla miehi- siksi ja naisiksi sukupuolittuneita tekoja, kuten eleitä, asentoja tai puhetapoja. (Rossi 2010, 25–26).

Ihminen tekee oman tulkintansa omasta sukupuolestaan osana omaa identiteettiään, jolloin ulkoiset ominaisuudet tai sukupuolielimet eivät aina ilmennä sitä sukupuolta, joksi ihminen kokee sukupuoli-identiteettinsä. Tätä sukupuolista määrittely voidaan pitää persoonallisena sukupuoli-identiteettinä. Persoonalliseen identiteettiin kuuluvat kokemus ja ymmärrys omasta sukupuolesta, seksuaalisesta kiinnostuksesta sekä mieltymyksistä, tarpeista ja arvoista. Persoonallinen identiteetti rakentuu sosiaalisen identiteetin ohella yksilön ja häntä ympäröivien yhteisöjen vuorovaikutuksessa. (Nissinen 2011, 13–14.)

4 SEKSUAALIKASVATUS

Seksuaalikasvatuksessa on kyse seksuaalisuuden, sukupuolisuuden ja ihmis-suhteiden käsittelemisestä laajasti ja monipuolisesti. Seksuaalikasvatuksessa näitä aiheita tulee käsitellä erilaisista näkökulmista, jotta tiedon saamisen ohella kehittyvät taidot ja valmiuksia hyödyntää annettua tietoa käytännön tilanteissa. Seksuaalikasvatuksen ei tulisi perustua olettamuksille ihmisten seksuaalisuudesta tai sukupuolisuudesta. Ilman näitä oletuksia, kasvatuksessa mahdollistuu ihmisten moninaisuuden ymmärtäminen ja tätä tukevien tietojen, taitojen ja asenteiden kehittyminen. Seksuaalikasvatuksella voidaan tavoitella itsetunnon, vastuullisuuden, kriittisen ajattelun ja päätöksentekotaitojen kehittämistä ja kasvua. (Paalanen & Kontinen 2015, 58–59.)

Maailman terveysjärjestö toteaa Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa – asiakirjassaan (WHO 2010) seksuaalikasvatuksesta, kuinka ”*kokonaisvaltaisessa seksuaalikasvatuksessa lapsille ja nuorille annetaan puolueetonta, tieteellisesti paikkansapitävää tietoa seksuaalisuuden kaikista näkökohdista ja heitä autetaan kehittämään taitoja, joiden turvin he voivat toimia näiden tietojen pohjalta. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus auttaa osaltaan kehittämään vastuullista ja ennakkoluulotonta suhtautumistapaa ja rakentamaan oikeudenmukaisia yhteiskuntia.*”

Seksuaalikasvatuksen tavoitteeksi voidaan asettaa hyvä seksuaaliterveys ja seksuaalinen hyvinvointi, oikeus kokea oma seksuaalisuus hyvänä ja arvokkaana, seksuaalinen itsemääräämisoikeus sekä mahdollisuus pohtia sukupuolia ja seksuaalisuuksia. Tavoitteet tulee määrittää kohderyhmän mukaan, jolloin tavoitteisiin vaikuttavat kohderyhmän ikä, kehitystaso sekä tiedon tarve. (Bildjuschkin 2015, 13.)

Seksuaalikasvatukselle on tarvetta, sillä kaikki se tieto, jota liitetään seksuaalisuuteen ja sukupuolen moninaisuuteen, ei ole paikkansapitävää eikä tietoa myöskään esitetä tavalla, jolla kasvava lapsi tai nuori voi tiedon omaksua. (Bildjuschkin 2015, 9). Nuoret saavat kuitenkin osan seksuaalisuuteen liittyvistä tiedoistaan muulta kuin ammattilaisten antamasta opetuksesta eikä tätä epämuodollista, esimerkiksi vanhempien tai ystäväpiirin kautta, saatua tietoa seksuaalista tulisi suoraan asettaa muodollisemman seksuaalikasvatuksen kanssa vastakkain. Näitä voidaan toisiaan täydentävinä tekijöinä, jolloin sosiaalisesta ympäristöstä voidaan saada tilaa ja tukea oman identiteetin kehitykselle ja muodollisemman opetuksen kautta laajempia tietoja ja taitoja sekä uusia näkökulmia oman kasvun tukemiseksi. (WHO 2010, 8.)

Seksuaalikasvatuksen tarvetta tukee WHO:n (2010) määritelmä seksuaalisuudesta, jossa se nähdään keskeisenä osana ihmisyyttä läpi koko elämän ajan. Seksuaalisuus käsittää niin sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, sukupuolisuhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisuus ei liity vain mihinkään tiettyyn ikäkauteen, mutta se on luonnollinen osa ihmisen kehitystä kussakin elämänvaiheessa ja käsittää fyysisiä, psykologisia ja sosiaalisia tekijöitä.

4.1 Sukupuolisensitiivisyys

Sukupuolisensitiivisyys on herkkyyttä tunnistaa sekä ymmärtää sukupuolen erilaisia merkityksiä ja vaikutuksia. Sukupuolisensitiivisydessä ei ole kyse sukupuolten tai sukupuolierojen häivyttämisessä tai kieltämisessä. Sukupuolisensitiivinen työote mahdollistaa ihmisen kohtaamisen omana itsenään, ei stereotyyppisenä, oletetun sukupuolen edustajana. (Kokkonen 2018, 110.) Sukupuolisensitiivisyyden kautta voidaan huomioida sukupuolen erilaisia vaikutuksia, sukupuoleen kohdistuvat rooliodotuksia, stereotyyppioita sekä ennakkoluuloja (Anttonen 2017, 14–15).

Sukupuolisensitiivisyyteen kuuluu ymmärrys siitä, että sukupuoli ja seksuaalisuus ovat herkkiä ja monimuotoisia asioita (Rantala, 2018, 173). Koska sukupuolisensitiivinen työote huomioi sukupuolen moninaisuuden, se mahdollistaa lasten ja nuorten persoonallisen kasvun tukemisen yksilöllisten ominaisuuksien perusteella eikä sukupuoleen liittyvien oletusten perusteella. (Anttonen 2017, 14–15, 20.)

4.2 Seksuaalikasvatus mahdollistamassa tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia

Seksuaalikasvatus voidaan nähdä osana tasa-arvo- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Vuonna 1948 annettu YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus toteaa, kuinka kaikki ihmiset ovat syntyneet vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan ja kuinka jokainen on ihminen oikeutettu julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta. (Ihmisoikeusliitto. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.)

Seksuaalikasvatuksen avulla voidaan antaa tietoa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta, jolloin mahdollistetaan tietoisuus seksuaalioikeuksista, jotka ovat osa ihmisoikeuksia. Seksuaalioikeudet tarkoittavat sitä, että yksilöllä on oikeus toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan ilman pakottamista, riistoa ja väkivaltaa. Seksuaalioikeudet suojaavat yksilön seksuaalista autonomiaa, koskemattomuutta ja hyvinvointia ja ne tulkitsevat seksuaalisuuden ja ihmissuhteiden alueilla ihmisoikeusopimusta. (Sexpo. Seksuaalioikeudet, 2014.)

Maailman seksuaaliterveysjärjestön seksuaalioikeuksien julistuksessa keskeistä on jokaisen oikeus saada tietoa ja koulutusta seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveyttä tukevien palvelujen saanti. Julistuksen mukaan jokaisella on oikeus oman kehon koskemattomuuteen, kumppanin valintaan ja päätökseen lasten hankinnasta. Nämä oikeudet ei kosketa vain marginaalia vaan jokaista sukupuoleen, seksuaalisuuteen, rotuun tai yhteiskunnalliseen asemaan katsomatta. (Sexpo. Seksuaalioikeudet, 2014.)

5 SUKUPUOLITTUNEET ROOLIT

Hanna Vilkan (2010) mukaan sukupuoli- ja seksuaalistereotyyppioilla on merkittävä rooli sukupuolen ja seksuaalisuuden muodostumisessa ja ymmärtämisessä. Teemme tiedostamatta oletuksia muista ihmisistä ja muodostamme ennakkoluuloja ja stereotyyppioita esimerkiksi iän, sukupuolen, seksuaalisuuden tai etnisyyden perusteella. Ennakkoluulomme voivat näyttäytyä vähäisinä oletuksina tai suvaitsemattomuutena tietyn tyyppisiä ihmisiä kohtaan. Ennakkoluulot ovat kuitenkin hyvin yleisiä, sillä teemme niitä tiedostamatta. (Helkama 1998, 295–297.)

Sukupuoleen perustuvien ennakkoluulojen perusteella, oletamme ihmisen toimivan sen sukupuoliluokan mukaan, johon tulkitsemme hänen kuuluvan. Sukupuolta saatetaan pitää perusteena sille, miten ihmisen toimii eri tilanteissa tai miten hän muodostaa mielipiteitään. Sukupuolen perusteella myös arvotetaan ja arvioidaan ihmisiä. (Vilka 2010, 25.)

Sukupuolirooleja tai sukupuolittuneita merkityksiä voi olla vaikeaa tiedostaa tai niitä ei nähdä ongelmana. Etenkin nuorten näkökulmasta, erityisesti koulujen käytännöt voivat vahvistaa oletettuja sukupuolirooleja, jolloin koululla on valtaa arvojen luomisessa, joita sukupuolille annetaan. Vaikutukset ulottuvat myös yksilön identiteetin rakentumiseen, kun koulumaailma luokittelee yksilöt oletetun sukupuolen mukaisiin ryhmiin. Sukupuolen perusteella tapahtuvan jaottelun kautta, oletetaan ihmisten samankaltaisuus sukupuolen perusteella, jolloin kavennetaan mahdollisuuksia rakentaa omanlaista identiteettiä. (Naskali 2012, 278–279.)

Sukupuolen ulottuvuuksien tunnustamattomuus ja perinteisen kaksiajakoisen sukupuolirakenteen ylläpito voivat olla este nuoren sukupuoli-identiteetin kasvulle. Jotta sukupuolinen minäkuva pääsee kasvamaan, tulee nuorelle tarjota mahdollisuuksia nähdä erilaisia esikuvia ja roolimalleja, jotta kasvu ei tapahdu vain kaapeiden, stereotyyppisten mallien mukaisesti. Oman sukupuolisen minäkuvan rakentaminen auttaa kohtaamaan myös toisten ihmisten sukupuolista ja seksuaalista moninaisuutta kunnioittavasti. (Kilpilä 2011, 268.)

Sukupuoliroolien ja sukupuoli-identiteetin sekä seksuaalisen moninaisuuden ja sukupuolten erojen kunnioittamista voidaan pitää seksuaalikasvatuksen tavoitteena. Seksuaalikasvatuksen tavoitteiden tulisikin perustua sukupuolten väliseen tasa-arvoon, itsemääräämisoikeuteen ja erilaisuuden hyväksymiseen. (WHO 2010, 29.)

Vakiintuneiden sukupuoliroolien muuttaminen on mahdollista tekemällä toisin kuin on totuttu tekemään sekä ja tunnistamalla että tunnustamalla vakiintuneet sukupuoliroolit, sillä sukupuolten roolit muokkaantuvat sosiaalisesti ja kulttuurisesti eivätkä ne ole vain sisäsyntyistä. (Rossi, 2010, 26.) Sukupuolen sosiaalista merkitystä pidetään yllä tekemisen ja toiminnan kautta ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Tekemisen ja toiminnan kautta muodostuu kaavamaisia malleja, joiden kautta toistetaan sukupuolelle ominaisia piirteitä ja toimintoja. Nämä vahvistavat miesten ja naisten välisiä eroavaisuuksia, jotka näkyvät myös koulutus ja ammattivalinnoissa tai jopa työn teon tavoissa. Jos tekemisestä ja toiminnasta muodostuu vakiintuneita malleja, jotka ohjaavat ihmisen käyttäytymistä ja ammatinvalintoja sukupuolensa perusteella, tarvitaan sukupuolistavien käytäntöjen ja kulttuuristen tunnistamista, mikäli sukupuolirooleja halutaan kyseenalaistaa tai muuttaa. (Korvajärvi, 2012, 188–189.)

Kun puhumme ahtaista sukupuolirooleista ja kyseenalaistamme sekä rikomme niitä, voimme saada aikaan myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Huukki, Kivijärvi ja Lunadda (2018) esittävät, kuinka erityisesti poikien laveammat tavat toimia poikina tarjoavat pojille parempia mahdollisuuksia konfliktitilanteiden ratkaisuun, tunne-elämän haasteisiin sekä uravalintoihin. Huukki ym. (2018) esittävät myös, kuinka näiden laveampien sukupuoliroolien avulla kasvaneiden nuorten kautta voidaan tulevaisuudessa luoda vähemmän sukupuolittuneita työmarkkinoita, vähentää naisiin kohdistunutta väkivaltaa ja tuottaa demokraattisempia perhemalleja.

5.1 Sukupuolinormi

Normi merkitsee yleiskielessä sääntöä, ohjetta, mallia tai sosiaalista käyttäytymissääntöä. Normit vaikuttavat sosiaalisissa käytännöissä normalisoinnilla eli tavalliseksi tekemällä ja voivat olla voimakkaasti ohjaavia. (Rossi, 2015, 18). Suomessa vallitsee vahva binäärinen, eli kaksijakoinen, sukupuolinormi, jossa ihmiset nähdään joko miehenä tai naisena. Sukupuolinormin sijasta käytetään usein termiä sukupuolirooli, joka voi antaa vaikutelman valittavasta tai vaihdettavasta roolista, kun taas normit voivat rajoittaa toimintaamme valinnoistamme riippumatta. (Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Sukupuolten tasa-arvo. Sanasto.)

Sukupuolinormista voidaan puhua, kun odotamme ihmiseltä tietyn tyyppistä käytöstä ja ulkonäköä heille määritellyn sukupuolen perusteella. Kun ihminen nähdään joko miehenä tai naisena, poikana tai tyttönä, häneen kohdistuu tiedostamattakin odotuksia niin ulkonäön, roolin tai soveliaan käytöksen suhteen. (Ristikari, Suni & Tyni 2018, 54.) Miespuoleiseksi tulkitulta pojalta tai mieheltä odotetaan maskuliinisia piirteitä, kun taas naispuoleiseksi koetulta ihmiseltä odotetaan vastaavasti feminiinisiä piirteitä.

Maskuliinisina piirteinä kulttuurissamme pidetään esimerkiksi tunteiden kontrollointia, toiminnallisuutta ja fyysistä voimaa. Feminiinisinä piirteinä pidetään puolestaan emotionaalisuutta ja empaattisuutta. Länsimaisessa kulttuurissa asetetaan vastakkain usein maskuliiniset ja feminiiniset piirteet puhuttaessa sukupuolinormeista ja sukupuolirooleista. Piirteet nähdään toistensa vastakohtina, joissa maskuliinisiin piirteisiin ei tuoda mitään feminiinisydestä. (Jokinen 2010, 128–129.)

Käsitykset eri sukupuoliin liittyvistä piirteistä ovat ihmisten tuottamia merkitysrakenteita sukupuolista. Ne eivät ole universaaleja totuuksia ja siksi ei voida tehdä yhtenäistä määritelmää normaaliksi ymmärretystä maskuliinisuudesta tai feminiinisydestä tai miehestä ja naisesta. (Jokinen 2010, 128–129.) Sukupuolinormit ovat aika- ja kulttuurisidonnaisia. Eri kulttuureissa vallitsevat erilaiset normistot ja sukupuolinormit muuttavat ajan myötä. Odotukset sukupuolen mukaisesta käytöksestä saa erilaisen merkityksen eri tilanteissa. (Ristikari ym. 2018, 54.)

5.2 Heteronormatiivisuus sukupuoliroolien jatkumona

Heteronormatiivisuus asettaa heteroseksuaalisen maskuliinisuuden ja heteroseksuaalisen feminiinisuuden lähes ainoana, itsestään selvinä tai luonnollisina lähtökohtina seksuaalisuudelle ja sukupuolelle tai ne esitetään vähintäänkin parempina ja ensisijaisina vaihtoehtoina muiden mahdollisuuksien rinnalla. (Aho, 2012, 137). Heteronormatiivisuuden kautta luodaan käytäntöjä ja ilmaisuja, jotka ovat vähemmistöön kuuluvia ihmisiä poissulkevia ja syrjiviä. Esimerkiksi oppikirjojen esittämät pariskunnat ovat lähtökohtaisesti heteropariskuntia, jolloin vahvistetaan kuvaa perheestä, jossa on aina kaksi vastakkaisen sukupuolen edustajaa vanhempana. Samaa sukupuolta olevat pariskunnat esitellään oppikirjoissa omana kappaleenaan, jolloin korostetaan seksuaalisuuden moninaisuutta erityisenä ominaisuutena ja toisinnetaan heteronormatiivisen perhekuvan mallia. (Kilpiä 2011, 262.)

Heteronormatiivisuuden, ja sitä normittavittain käytäntöjen ja rakenteiden tunnistaminen, kuvaaminen ja purkaminen mahdollistavat erilaisten ihmisten kohtaamisen ja todeksi tunnustamisen sellaisina ihmisinä kuin he ovat. (Kilpiä 2011, 263). Heteronormatiivisuus, ja siihen sisältyvä sukupuolinormatiivisuus, vaikuttavat siihen, kuinka ihmisiltä odotetaan ja myös tiedostamatta vaaditaan tietynlaista sukupuolen ja seksuaalisuuden ilmentymistä. Tällöin pyritään saamaan kaikki normin rajojen sisälle ja vääränlaisesta toiminnasta ja olemisesta rangaistaan. Eriyisesti koulumaailmassa normin rikkomisesta voi seurata kiusaamista, ryhmän ulkopuolelle joutumista tai koko ihmisen hahmottamista yksittäisen sukupuoli- tai seksuaalipiirteen kautta. (Lehtonen 2015, 106.)

Aho (2012) tuo esiin tutkimustuloksen poikatutkimuksesta, jonka mukaan heteroseksuaalinen käyttäytyminen on varsin luonnollistunut normi poikien ajattelussa. Tutkimuksen mukaa seksuaalisuus ja sukupuoli näyttävät ikään kuin samana poikien ajattelussa. Poikien vaatimus normin mukaisesta heteroseksuaalisesta käyttäytymisestä esiintyy tilanteissa, jossa mieheksi tunnistettu ihminen esiintyy sukupuolelleen epätyypillisellä tavalla, joko käytöksensä, eleidensä tai vaikka

pukeutumisensa perusteella. Tällöin hän tekee itsestään naismaisen ja rikkoo näin miessukupuolen sekä seksuaalisuuden heteronormatiivista järjestystä.

Heteroseksuaalisuuden normittaminen pitää sisällään oikeanlaisen heterouden toteuttamisen, jossa ihanteena nähdään parisuhteeseen ja suvunjatkamiseen pyrkivä yksilö. Heteronormatiivisuus sulkeekin herkästi ulos ne yksilöt, jotka eivät toteuta perinteistä sukupuolensa mukaista roolia. (Rossi, 2015, 55). Stereotyyppisten sukupuolimallien varaan on pitkälti määritelty sitä, mikä on moraalisesti väärin ja mikä oikein (Vilka 2010, 133).

6 SEKSUAALIKASVATUS RIPPIKOULUSSA

Seksuaalikasvatusta voidaan toteuttaa myös osana rippikoulun opetusta. Rippikoulun yhtenä tavoitteena on tukea nuoria kasvamaan ihmisiksi, jotka pitävät arvossa koko elämänsä, haluavat pitää huolta omasta ruumiistaan ja suojella sitä ja sekä kunnioittavat myös toista ihmistä ja heidän rajojaan. Kypsä ja terve seksuaalisuus sisältääkin rakastavan ja hyväksyvän suhtautumisen ihmisyyteen, sukupuolisuuteen, ruumiiseen ja seksuaalisuuteen. (Suuri Ihme, 2017, 31–32.)

Uusi rippikoulusuunnitelma, ”*Suuri Ihme*”, korostaa sitä, kuinka jokainen nuori on ainutlaatuinen ja jokaisella on oikeus tulla rippikoulussa nähdyksi, tunnustetuksi ja kunnioitetuksi juuri omana itsenään. Rippikoulun tavoitteena kautta halutaan saada nuori ottamaan vastuuta itsestään, arvostamaan omaa itseään ja omaa ainutkertaisuuttaan. Rippikoulusta pyritään tekemään paikka, jossa nuorella on rauhaa etsiä itseään, kokea keskeneräisyyttä ja epävarmuutta (Rantala 2018, 173). Yhdenvertaisuuslaki (L21/2004) velvoittaa myös Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa toimimaan niin, että ketään ei syrjitä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tämä koskee myös rippikoulutoimintaa.

Aho ja Jokela toteavat (2008) kuinka seksuaalisuuden käsittely on ollut haastava osa-alue kirkon nuorisotyössä, vaikkakin seksuaalisuudesta puhutaan muutoin avoimemmin julkisuudessa. Seksuaalikasvatuksen kannalta työntekijän olisi hyvä pohtia etukäteen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä teemoja ja pohtia omien tietojensa luotettavuutta ja ajantasaisuutta. Oman seksuaalisuuden pohtiminen auttaa etukäteen auttaa kohtaamaan niitä kysymyksiä ja kriisejä, joita nuorilla voi olla seksuaalisuuteen liittyen. Seksuaalisuuden ohella on hyvä miettiä myös sukupuolen moninaisuutta ja siihen liittyviä asenteitaan. Kun seksuaalisuudesta puhutaan luonnollisena ja arvokkaana asiana osana ihmisen identiteettiä, puretaan seksuaalisuuteen liittyvää häpeää ja tabuja. (Aho ym. 2008, 110–112.)

Koska sukupuoli sekä seksuaalisuus ovat keskeisiä osia ihmisen identiteettiä, ne eivät kosketa vain sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä vaan meistä jokaista (Kokkonen 2018, 111). Rippikoulussa annettavan seksuaalikasvatuksen avulla voidaan antaa ajantasaista tietoa, vahvistaa taitoja sekä mahdollisuuksia pohtia omia asenteitaan seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvissä kysymyksissä (Bildjuschkin 2015, 13). Tietoinen rooli seksuaalikasvattajana edellyttää tiedollista osaamista seksuaalisuudesta ja sukupuolisuudesta, arvoihin ja etiikkaan liittyvää tietoa sekä yhteiskunnallista ja ihmisoikeudellista näkökulmaa (Kilpelä 2011, 262).

Erityisesti seksuaalikasvatuksen tasoista opetusta ja ohjausta voidaan toteuttaa rippikoulun tavoitteiden pohjalta. Opetuksellisessa seksuaalikasvatuksessa mahdollistuu dialogi ja siinä voidaan käyttää moninaisia menetelmiä. Ohjauksellisissa tilanteissa korostuu toiminnallisuus ja seksuaalikasvatuksen antaminen on epämuodollisempaa kuin opetuksessa. (Bildjuschkin 2015, 13.) Lasse Pruukin (2018) mukaan uuden tiedon luominen ja ymmärryksen syntyminen tapahtuu parhaiten dialogissa. Dialogissa on kysymys vastaamisprosessista, jossa reagoimme ja vastaamme toisille. Dialogisessa oppimisympäristössä korostuvat oppijan omat oivallukset ja prosessit oppimisen merkityksen kannalta.

6.1 Sukupuolisensitiivisyys rippikoulussa

Sukupuolisensitiivisyyden tulee näkyä myös rippikoulutoiminnassa. Sillä, miten rippikoulussa puhutaan ja miten siellä katsotaan toisia ihmisiä, on suuri merkitys sille, tulevatko nuoret kohdatuksi omana itsenään. (Suuri Ihme – rippikoulusuunnitelma 2017, 25.) Rippikoulun tulee olla nuorille turvallinen monella tasolla: fyysisellä, henkisellä, hengellisellä, emotionaalisella, seksuaalisella ja sosiaalisella tasolla. Turvallinen rippikouluryhmä on yhteisö, jossa nuori voi luottaa siihen, että häntä kunnioitetaan ja suojellaan juuri sellaisena kuin hän on. (Suuri Ihme 2017, 30.)

Kokkosen (2016) mukaan rippikoulussa tapahtuu sekä sukupuolirajojen liudentumista että sen korostumista. Hänen mukaansa rippikoulun virallisessa ohjelmassa, opetuksessa ja säännöissä korostuvat sukupuolten väliset rajat ja puolestaan leikit, laulut ja näytelmät voivat Kokkosen mukaan puolestaan sukupuolittaa ja seksuaalisoida ihmisiä tavalla, jota työntekijät tunnistavat heikosti. (Anttonen 2017, 21–22.) Toisaalta rippikoulun leirijaksolla tiivis yhdessä tekeminen ja oleminen häivyttää sukupuolten rajoja, jolloin nuorten persoonallisuus ja henkilökohtaiset ominaisuudet nousevat sukupuolta tärkeämmiksi tekijöiksi (Kokkonen 2018, 115).

Työntekijät saattavat kuitenkin toimia tiedostamattaan sukupuolittavalla tavalla (Kokkonen 2018, 112). Kivelä (2017) antaakin esimerkin siitä, kuinka rippikoulussa käytettävät sanavalinnat voivat olla tiedostamatta hyvinkin binäärisiä, heteronormatiivisia tai olettavia. Kun nuoria puhutellaan tai kategorisoidaan yhtenä joukkona esimerkiksi ilmaisujen ”te tytöt” tai ”miehet ovat tehneet näin” kautta, luodaan tilanteita, jossa korostetaan nuoren kuuluvan tiettyyn, ulkoapäin määriteltyn sekä oletettuun sukupuoliryhmään. Sanat ja sanavalinnat luovat todellisuutta myös rippikoulussa. On tärkeä huomioida, miten rippikoulussa puhutaan toisista ihmisistä, sillä sanavalinnoilla vahvistetaan kokemusta mukana olostai ulkopuolelle jäämisestä (Suuri Ihme 2017, 14).

Kokemukset erilaisuudesta, erityisesti kuuluminen seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön tai maahanmuuttajatausta omaaminen, altistavat ulkopuolelle jäämisen kokemuksille. Sukupuolisensitiivinen työote ottaa huomioon nuoren erityisyyden, hänen yksilölliset tarpeensa ja voimavaransa mutta myös katsomus- ja kulttuurikysymykset, jotka voivat vaikuttaa nuoren tapaan hahmottaa maailmaa sekä omaa itseään. (Vilponen 2015, 135).

6.2 Rippikoulutyön eettinen näkökulma sukupuoli- ja seksuaalikasvatukseen

Kirkon kasvatustyön periaatteiden ja etiikan mukaan jokaiselle ihmiselle tulee mahdollistaa turvallinen ja kannustava ympäristö kasvaa omaksi itsekseen. Kirkon kasvatustyön tulee arvostaa ja kunnioittaa jokaista sekä kohdella kaikkia yhdenvertaisesti ja syrjimättä. Kasvatustyön periaatteiden ja etiikan mukaan, ihmisen arvo ei ole myöskään sidottu ihmisen sukupuoleen tai seksuaalisuuteen eikä arvo ole myöskään niistä riippuvaa. (Sakasti. Sukupuoli ja seksuaalisuus kirkon kasvatustyössä)

Rippikoulu voi olla merkityksellinen tapahtuma nuorelle ja siellä tapahtuva opetus voi avata uusia näkökulmia nuoren elämään. Rippikoululainen tulisi kohdata omana itsenään sukupuolestaan tai seksuaalisesta suuntauksesta riippumatta. Rippikoulun työntekijöiden tulisi tarkastella myös oman sukupuolittuneen asemansa merkitystä sekä miettiä, mitkä kokemukset ja arvot ovat hänen omien näkemysten taustalla ja miten nämä voivat vaikuttaa seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Tämän toiminnan tavoitteena on arjen kunnioittava kohtaaminen, jossa mahdollistetaan monimuotoiset seksuaaliset- ja sukupuoli-identiteetit. (Naskali 2010, 282).

Seksuaalisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyvissä kysymyksissä tarvitaankin ammatillista herkkyyttä ja sensitiivisyyttä. Seksuaalikasvatusta antavan henkilön on hyvä olla tietoinen omasta seksuaali- ja sukupuolihistoriastaan, niiden vaikutuksesta omaan elämänselämään ja identiteettiin sekä nykyiseen persoonaan. Ymmärrys seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden olemuksesta, eettisyyteen ja arvoihin liittyvistä näkökulmista sekä yhteiskunnallisesta ja ihmisoikeudellisesta ajatusmaailmasta auttavat näiden teemojen pohdinnassa. (Kilpiä 2011, 260, 269.)

Seksuaalikasvatus tulisi nähdä ihmisoikeus- ja suvaitsevaisuuskasvatuksena, jossa annetun faktatiedon ohella tuetaan nuorten asenteiden ja taitojen kehittymistä. Seksuaalikasvatuksen laadun kannalta on tärkeää huomioida työntekijöiden rooli, tiedot, koulutustausta sekä rakenteellisilla puitteet, joissa he toimivat ja miettiä, vaikuttavatko toimintaan ja asenteisiin. (WHO 2010, 32.)

7 PROSESSIN KUVAUS

Tuottamani paneelikeskustelupaketti pohjautuu kesällä 2018 pitämäni oppituntiin Messukylän seurakunnan rippileirillä, jossa olin suorittamassa kirkon nuorisotyöntekijän opintoihin kuuluvaa leiriharjoittelujaksoa. Rippileirille oli valmistellut paneelikeskusteluillan. Paneelikeskustelun teemat pohjautuivat tuolloin *Suuri Ihme*- rippikoulusuunnitelman sekä *Kaunis Ihminen*- teoksen kautta esiin nousseista ajatuksista. Molemmista näistä korostui itselleni ajatus jokaisen ihmisen ainutlaatuisuudesta sekä näkemys siitä, kuinka ihmisarvo ei tule olla riippuvainen sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntauksesta vaan se on meissä jokaisessa.

Kun seksuaalikasvatukselle asetetaan tavoitteeksi itsetunnon, vastuullisuuden, kriittisen ajattelun ja päätöksentekotaitojen kehittäminen ja kasvu, vastasi oppituntini mielestäni näitä tavoitteita (Paalanen & Kontinen 2015, 58–59). Oppitunnin materiaali oli suunnattu rippikoulutyöhön ja sitä pystyi hyödyntämään käsiteltäessä nuoren identiteettiin, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvissä teemoissa.

Tavoitteena työlläni oli mahdollistaa keskusteleva oppimisympäristö, jossa nuorten kysymyksille ja ihmettelylle on tilaa. Oppitunniksi muodostui paneelikeskusteluilta, jossa nuorten kysymyksille, pohdinnoille ja vastauksille annetaan tilaa. Kuten uusi rippikoulusuunnitelma, *Suuri Ihme*, linjaa, tulee nuorella olla mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävässä yhteisössä.

Keväällä 2018 toin esille leiriharjoittelujakson ohjaajallani idean oppitunnista ja sovimme oppitunnin pidettäväksi kesän 2018 rippileirijaksolle. Halusin kehittää oppitunnin keskustelevaan suuntaan, jossa rippikoululaiset, rippikoulun isokset, vapaa-ajanohjaajat ja apuopettajat sekä opettajat voisivat osallistua ja tuoda eri ikäisten näkökulmia esille. Esiteltyäni ideani, pohdimme sitä, onko työntekijöiden (nuorisotyönohjaajan ja kanttorin) hyvä olla mukana, jos oppitunnin näkökulma halutaan pitää lähellä nuoria.

Päädyimme siihen, että oppitunti toteutetaan nuorilähtöisesti. Oppitunti toteutettaisiin paneelikeskusteluna, jossa panelisteiksi pyydetäisiin isosia, vapaa-ajanohjaajia sekä apuopettajia ja päädyimme kolmeen panelistiin/ tiimi. Keskustelimme teemoista ohjaajaani kanssa, joita paneelissa käsiteltäisiin ja paneelikeskustelun aiheeksi nousivat seksuaalisuuden teemojen käsittely. Sain toteutuksen suhteen vapaat kädet ja ennen leirijaksoa kävin esittelemässä isosille leirin apuopettajille sekä vapaa-ajanohjaajille sekä osalle työntekijöistä paneelini idean, toiminnan suunnitelman ja aihepiirin. Jatkoisin paneelin työstämistä ennen leiriä ja lähetin sen leirin työntekijöille nähtäväksi.

Heinäkuussa 2018 pidetyllä rippileirillä paneelikeskustelu osui leirijakson loppupuolelle, jolloin leiriläiset olivat jo ehtineet tutustua toisiinsa ja luottamuksellista ilmapiiriä oltiin jo ehditty rakentamaan. Ennen paneelikeskusteluiltaa kävimme mahdollisten osallistujien kanssa yhdessä läpi sen, miten paneeli etenee, minkälaisia kysymyksiä ja aihepiirejä kysymykset käsittelevät. Samalla puhuimme myös siitä, kuinka omalle epämukavuus alueelle ei tarvitse mennä eikä itsestään tarvitse paljastaa liian henkilökohtaisia asioita. Kumpaankin paneelikeskustelutiimiin osallistui lopulta yksi apuopettaja sekä kaksi isosta ja/tai vapaa-ajanohjaaja,

Paneelikeskustelu -ilta kesti noin kaksi tuntia ja osasta rippikoululaisista aika tuntui liian pitkältä, vaikka aihe oli heidän mukaansa kiinnostava. Paneelikysymysten välissä isokset esittivät sketsejä ja näin pyrimme siihen, että paneeliin seuraaminen ei kävisi liian raskaaksi. Paneelikeskustelu-paketti voidaan siis yhdistää osaksi iltaohjelmaa, jolloin materiaalista voi jättää osan videoista ja keskusteluista pois tai ottaa ne esille päivän aikana tapahtuvassa opetuksessa.

Erillistä kirjallista palautetta en kerännyt leirin aikana, sillä tuolloin ei ollut tarkoitus lähteä jatkojalostamaan rippikoululla pidettyä oppituntia. Jälkeenpäin tarkasteltuna kirjallisen palautteen kerääminen olisi auttanut tuotteen kehittämisessä. Palaute oppitunnista tapahtui suullisesti muutamalta isoselta, panelisteilta sekä työntekijöiltä ja se oli pääsääntöisesti positiivista. Aihepiiri koettiin tärkeäksi ja työstä tuli ilmi, että olin tutustunut aihealueeseen ennalta. Kellonajallisesti paneeli sijoittui iltaohjelman tilalle ja palautteen perusteella parempi ajankohta olisi ollut oppitunnin ajankohtana päivällä tai iltapäivällä.

Opinnäytetyöksi paneelikeskustelumateriaali lähti rakentumaan saatua sähköpostin syyskuussa 2018. Paneelikeskustelumateriaalia oli esitelty Tampereen Seurakuntien ja Tampereen ammattikorkeakoulun Viisaat valinnat-hankkeen yhteisessä palaverissa. VIVA-hankkeen työntekijät olivat pitäneet työtäni ajankohtaisena ja olivat tiedustelleet, olisiko minulla kiinnostusta tehdä materiaalista opinnäytetyö, jossa tuotettaisiin materiaalipakettipaketti paneelikeskustelua varten, jota jaettaisiin VIVA:n jakelualustan kautta käyttöön rippikouluihin kesälle 2019.

Ensimmäinen tapaamisemme oli syyskuussa 2018, jolloin tapasin VIVA-tiimiläiset ja kävimme läpi opinnäytetyön aiheen, rajaamisen sekä alustavaa aikataulusta. Aiheen varmistuttua, aloin etsimään laajemmin taustamateriaalia ja teoriaa työlleni sekä tarkenatamaan työn näkökulmaa. Koin tärkeäksi hankkia itselleni laajan taustamateriaalin sekä teorian tukemaan työtäni, sillä opinnäytetyön tulee olla työelämälähtöisyyden ohella tutkimuksellisella asenteella toteutettu ja riittävällä tasolla opiskeltavan alan taitojen ja tietojen hallintaa osoittava tuotos (Vilkkä & Airaksinen 2003, 10).

Ensimmäinen versio materiaalipaketista oli valmistunut kesän 2018 rippileirille, mutta vaikka tätä materiaalia varten oli lukenut jo teoriaa identiteetistä, sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuudesta sekä kirkon kasvatustyön periaatteista, koin tarpeelliseksi laajentaa teoriaa ja miettiä näkökulmia ja lähestymiskulmaa uudelleen. Ensimmäisen palaverin perusteella työhön toivottiin myös selkeitä ja napakoita ohjeita ja lyhyttä teoria osuutta. Työn näkökulman haluttiin pysyvän nuoria kiinnostavana, jolloin materiaalipakettiin liitettävien kysymysten haluttiin olevan nuorten näkökulmasta koskettavia.

Vaikka materiaalipaketin haluttiin olevan nuoria puhutteleva, tuli sen toteuttamisessa huomioida varsinainen käyttäjäryhmä eli rippikoulun työntekijät. Kohderyhmän määrittely on tärkeää, sillä se auttaa hahmottamaan sen, millainen materiaalipaketin sisällön tulee olla. Kun kohderyhmä on selkeä, on sen kautta myös myöhemmin helpompi arvioida työn hyödynnettävyyttä ja kokonaisuutta. (Vilkkä ym. 2003, 38, 40.)

Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan myös opinnäytetyössä tärkeä osoittaa tietämyksensä ammatillisesta teoreettisesta tiedosta yhdistäen ne ammatilliseen käytäntöön. Katriina Bildjuschkin toimittama teos *Seksuaalikasvatuksen tueksi* sekä *Suuri Ihme -riippikoulusuunnitelma* olivat keskeisimpiä lähteitä kirjoittaessani teoriapohjaa työlleni. *Suuri Ihme* -suunnitelman kautta pystyin peilaamaan riippikoulun tavoitteita ja keskeistä ajatusta ihmisarvosta ja sen kunnioittamisesta. *Seksuaalikasvatuksen tueksi* -teos antoi puolestaan näkökulman tavoitteisiin, joita seksuaalikasvatus voi sisältää. Teoriaan halusin mukaan myös pohdintaa ja kritiikkiä sukupuoli- ja heteronormatiivisuutta kohtaan, sillä seksuaalikasvatuksen tavoitteena voidaan nähdä vastuullisuuden, kriittisen ajattelun ja päätöksentekotaitojen kehittämistä ja kasvua.

Toinen tapaamisemme yhteiskumppanien kanssa oli tammikuussa 2019. Kokouksessa sovittiin päivät, jolloin esittelisin työtäni VIVA:n ja Messukylän Seurakunnan yhteisessä koulutuspäivässä huhtikuussa 2019. Kevään 2019 aikana kirjoitin teorian valmiiksi taustoittamaan paneelikeskustelupaketin materiaalia ja työstin apukysymyksiä, kompaktia teoriapakettia sekä tarkistin videoiden saatavuuden.

Paneelikeskustelunpaketin lopulliseen versioon koin tarpeelliseksi tuoda ohjeita valmistautumisesta paneelikeskusteluun. Koska sukupuoli- ja seksuaalisuuteen liittyvät teemat voivat olla osalle nuorista, ja myös aikuisista, uusia ja kummallisia, halusin liittää työhöni kohdan, jossa mietitään etukäteen huomioonotettavia asioista.

Kehittämisen kannalta palautteen kerääminen ja kehitysehdotukset jäivät uupumaan opinnäytetyöprosessista. Ensimmäisessä palaverissa pohdimme mahdollisuutta testata materiaalipakettia kevään 2019 aikana esimerkiksi talvirippileirillä, mutta tämä jäi tekemättä aikataulullisista syistä. Opinnäytetyöprosessin tuloksena on materiaalipaketti (LIITE1) paneelikeskusteluun, jossa käsitellään identiteettiä, sukupuoli- ja seksuaalisuuteen liittyviä teemoja sekä kirkon kasvatustyön näkökulmaa.

8 POHDINTA JA ARVIOINTI

Opinnäytetyö tavoitteeksi asetettiin paneelikeskustelupaketti, joka olisi valmis jaettavaksi tulevan kesän 2019 rippikouluille. Aikataulullisesti tämä tavoite täyttyi, mutta työn kehittämisen kannalta olisi ollut hyvä saada tuotos valmiiksi jo alkuvuodesta 2019, jotta tuotosta olisi voinut testata esimerkiksi jo kevään 2019 rippileireillä. Prosessia tarkastellessa jälkikäteen, huomaan sen, kuinka järjestelmällisempi sekä tiiviimmin aikataulutettu toimintasuunnitelman opinnäytetyön toteuttamiseksi olisivat antaneet mahdollisuuden materiaalipaketin testaamiseen, palautteenkeruuseen sekä muokkaamiseen. Toimintasuunnitelman tarkoituksen olisi ollut tarkoitus jäsentää itselleni sitä, mitä olen tekemässä ja sen avulla olisi voinut osoittaa johdonmukaisen päättelyn opinnäytetyön ideassa ja tavoitteissa (Vilkkä ym. 2003, 26 –27).

Koen kuitenkin saavuttaneeni opinnäytetyölle asettamani tavoitteet. Tuotetun materiaalin kautta toivon kirkon nuorisotyössä mahdollistuvan helpommin vuorovaikutuksellinen työote, jossa on mahdollisuus antaa tilaa nuorten kysymyksille seksuaalisuuden ja sukupuolen kysymyksien äärellä. Kirkon nuorisotyönohjaajan ammatissa korostuvatkin ohjaaminen, opettaminen ja kehittäminen ja keskeisinä työvälineinä ovat vuorovaikutuksen ja ohjaamisen taidot (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Amk-tutkinnot. Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö). Tämän vuoksi kirkon nuorisotyössä ei voida ohittaa seksuaalisuuden ja sukupuolen kysymyksiä vaan näitä kysymyksiä tulee uskaltaa käsitellä ammattitaitoisesti kirkon nuorisotyössä sensitiivisellä otteella.

Kirkon nuorisotyön eettinen ja arvo-osaaminen korostaa kristillistä ihmiskäsitystä sekä ihmisarvon kunnioittamista. Kirkon tulisikin rohkeammin kohdata ihmisiä, jotka omaavat vähemmistöön kuuluvan seksuaali- tai sukupuoli-identiteetin. Prosessin aikana koenkin saavuttaneeni ammatillista kasvua ymmärrykselle seksuaali- ja etenkin sukupuolivähemmistöjen asemaa kohtaa. Seksuaalikasvatuksen tasa-arvo- ja ihmisoikeustyön näkökulma lisäsi omaa ymmärrystäni siitä, kuinka jokaisella ihmisellä tulisi olla oikeus tulla kohdatuksi ja tunnustetuksi omana itsenään sukupuolesta tai sukupuoli-identiteetistään riippumatta.

Seksuaalikasvatuksen antaminen ei tulisi rajoittua vain tietyille ikä-, sukupuoli- tai seksuaalisuusryhmälle vaan sitä tulisi tarjota kattavasti koko väestölle huomioiden eri ikävaiheisiin liittyvät erityispiirteet. Eli lapsuudesta vanhuuteen, miehistä naisiin sekä muihin sukupuoliin ja myös eri kulttuureille ja etnisyyksille.

Usein ajattelemme, että Suomessa on tasa-arvot asiat kohdillaan, sillä onhan täällä ollut naisilla äänioikeus jo 100-vuotta, meillä on vapaus ja päättää itseämme koskevista asioista. Kuitenkin ahtaat sukupuoliroolit, heteronormatiivisuuden ylläpito sekä erilaisuuden kieltäminen, vaikuttavat siihen, kuinka kasvavilla nuorilla, ja miksei aikuisillakin, on mahdollisuudet oman identiteetin rakentumisella sekä elää omanlaista elämäänsä. Sosionomin ammatillisuuden kasvun kannalta koenkin, että tämän prosessin aikana saavutin sosionomin kompetenssien tavoitteen ihmisoikeuksia edistävässä vuorovaikutustyössä erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kanssa. Sosionomin työssä tulee olla rohkeutta tarttua epäkohtiin monimuotoistuvassa yhteiskunnassa. (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Amk-tutkinnot. Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö.)

Helmikuussa 2019 osallistuin Tampereen Ammattikorkeakoulussa järjestettyyn Sosionomipäivään, jonka sisältö koostui seminaarista ja työpajoista. Päivän teemana oli seksuaalisuus ja sen huomioiminen sosionomin eri työkentillä. Seminaarin pääpuhujina toimivat seksuaalipedagogi Juha Kilpiä ja seksuaalikasvattaja Raila Riikonen. Heidän puheenvuoroistaan välittyi viesti, jota olen myös pitänyt oman opinnäytetyöni tavoitteena. Jokainen ihminen tulisi nähdä omana ainutlaatuisena olentona. Jokaisella meillä on omanlainen seksuaali- ja sukupuoli-identiteetti, jota tulisi arvostaa ja vaalia. Elämme vuorovaikutuksessa toistemme kanssa ja siitä huolimatta maailmassa ei ole olemassa toista samanlaista ihmistä.

Merkitykset, joita annamme sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuudelle, ovat osakseen sidottuja aikaan ja vallitsevaan kulttuuriin. Niiden merkitykset voivat muuttua ja jokainen meistä voi ymmärtää sukupuolen merkityksen omalla tavallaan. On kuitenkin hyvä olla tietoinen siitä, millaisia sukupuoleen liittyviä odotuksia meillä on, jotta emme luo ja pidä yllä liian ahtaita sukupuolirooleja estäen nuorten identiteetin kasvun.

Kun seksuaalikasvatus mielletään ihmisoikeuskasvatukseen liittyväksi, se avaa näkökulman, jonka kautta nähdään seksuaalikasvatuksen tarpeellisuus. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät eivät kosketa vain marginaalia, vaan ne elävät meissä jokaisessa. Kun kohtaamme ihmisen omana persoona, emmekä oletetun sukupuolen mukaisen ihmisenä, odottaen häneltä sukupuolensa mukaista käytöstä, avaamme ovia kohdata ihmiset ihmisinä, ei vain sukupuolena.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. (2007). *Nuoren aika*. (2.–3. p.). Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Aho, T & Jokela, E. (2008). Nuori ja seksuaalisuus. Teoksessa H. Pruuki. *Nuorten sielunhoidon käsikirja*. (s. 105–134). Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy.
- Aho, T. (2012) *Yläkouluikäisten poikien seksuaaliset roolinotot*. Teoksessa Konttula, O. (toim.). (2012). *Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä? Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke)* Saatavilla 16.1.2019 http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/84f3185c07b912861599316c3ef47948/1547652821/application/pdf/3335068/PoikaS-raportti_web.pdf
- Bildjuschkin, K. (toim.). (2015). *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Saatavilla 16.01.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%c3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak). Amk-tutkinnot. Sosionomi (AMK). Saatavilla 15.3.2019 <https://www.diak.fi/hakeminen/koulutukset/amk/sosionomi/>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak). Amk-tutkinnot. Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö. Saatavilla 15.3.2019 <https://www.diak.fi/hakeminen/koulutukset/amk/sosionomi-amk-kirkon-nuorisotyö/>
- Dunderfelt, T. (2011). *Elämäntutkimuspsykologia*. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Helkama, K. (1998). *Johdatus sosiaalipsykologian*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Ihmisoikeusliitto. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Saatavilla 15.3.2019. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus>
- Jokinen, A. (2010). Kriittinen mies- ja maskuliinitutkimus. Teoksessa T. Saaresma, L.-M. Rossi & T. Juvonen (toim.). *Käsikirja sukupuoleen* (s. 128-139). Tampere: Vastapaino.

- Kilpiä, J. (2011). Teoksessa Tuovinen, L., Stålström, O., Nissinen, J. & Hentilä, J. (toim.). *Saanko olla totta?* (s. 260–270). Helsinki: Gaudeamus.
- Kilpiä, J. (2015). *Nimestä minut tunnet*. Helsinki: Aktuaali koulutuspalvelu.
- Kivelä, M. (2018). Teoksessa H. Pruuki (toim.) *Kaunis ihminen. Sukupuolisuu- den ja seksuaalisuuden kohtaaminen seurakunnassa* (s. 118–133). Helsinki: Kirjapaja.
- Kokkonen, J. (2018). Miksi tarvitsemme sukupuolisensitiivisyyttä? Teoksessa H. Pruuki (toim.) *Kaunis ihminen. Sukupuolisuu- den ja seksuaalisuu- den kohtaaminen seurakunnassa* (s. 110–117). Helsinki: Kirjapaja.
- Korvajärvi, P. (2010). Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa T. Sa- resma, L.-M. Rossi & T. Juvonen (toim.). *Käsikirja sukupuoleen* (s. 183–196). Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, J. (2015). Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.). *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Terveiden ja Hyvinvoinlaitos. (s. 104–114). Saatavilla 16.01.2019 [http://www.julkari.fi/bitstream/han- dle/10024/129742/TY%c3%962016_35_web_korjattu.pdf?se- quence=5&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%c3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y)
- Lehtonen, j. (2018). Teoksessa A.Kivijärvi, T.Huuki & H. Lunabba (toim.) *Poika- tutkimus*. (121–145). Tampere: Vastapaino.
- Lyytikäinen, H. (toim.), Lyytikäinen, P. & Korkiakangas, M. (2008). *Näkökulmia kehityspsykologiaan*. (1.–8. p.). Helsinki: Werner Söderström Osa- keyhtiö.
- Naskali, P. (2010). Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa T. Saresma, L.- M. Rossi & T. Juvonen (toim.). *Käsikirja sukupuoleen* (s. 277–288). Tampere: Vastapaino.
- Nissinen, J. (2011). Luottamuksen rakentuminen moninaisuutta kunnioittaen. Teoksessa Tuovinen, L., Stålström, O., Nissinen, J. & Hentilä, J. (toim.). *Saanko olla totta?* (s. 11–32). Helsinki: Gaudeamus.
- Nivala, E. & Saastamoinen, M. (toim.) (2010). *Nuorisokasvatuksen teoria – pe- rusteita ja puheenvuoroja*. (2. uud.p.). Helsinki: Yliopistopaino.
- Paalanen, T. & Kontinen, E. (2015). Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim) *Seksuaa- likasvatuksen tueksi*. (s. 56–68). Terveiden ja Hyvinvoinlaitos. Saatavilla 16.01.2019

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%c3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y

- Pruuki, L. *Dialoginen työote rippikoulussa*. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/3B6E5598A21D0676C22581A6002980C2/\\$FILE/Dialoginen%20tyo%F6ote%20rippikoulussa.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/3B6E5598A21D0676C22581A6002980C2/$FILE/Dialoginen%20tyo%F6ote%20rippikoulussa.pdf)
- Rantala, E. (2018) Sukupuolisuus rippikoulussa. Teoksessa H. Pruuki (toim.) *Kaunis ihminen. Sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kohtaaminen seurakunnassa* (s. 168–183). Helsinki: Kirjapaja.
- Rinkinen, T. (2012). *Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton internetpalvelussa*. Helsinki: Väestöliitto ry. Väestöntutkimuslaitos.
- Saaristo, K. & Jokinen, K. (2010). *Sosiologia*. (1.–4. p.). Helsinki: WSOY pro Oy.
- Sakasti. Kirkon ammattien ydinosaminen. Saatavilla 15.3.2019 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9C234109ED6F59F8C2257743003C65B5/\\$FILE/ydinosaaminen_2010.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9C234109ED6F59F8C2257743003C65B5/$FILE/ydinosaaminen_2010.pdf)
- Sakasti. Sukupuoli ja seksuaalisuus. Sukupuoli ja seksuaalisuus kirkon kasvatustyössä. Kirkon kasvatustyön periaatteita ja etiikkaa. Saatavilla 26.11.2018 <http://sakasti.evl.fi/sukupuolijaseksuaalisuusteksti>
- Sexpo. Seksuaalioikeudet. Saatavilla 16.1.2019 <https://www.sexpo.fi/ajankohdasta/seksuaalioikeudet.html>
- Suuri ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017. Saatavilla 26.11.2018 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/400865F07982E0ECC2257D5100209E1D/\\$FILE/Suurihme-Rippikoulusuunnitelma2017.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/400865F07982E0ECC2257D5100209E1D/$FILE/Suurihme-Rippikoulusuunnitelma2017.pdf)
- Terveysten ja Hyvinvoinnin laitos. Sukupuolten tasa-arvo. Sanasto. Saatavilla 1.2.2019. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto#bin%C3%A4%C3%A4rinen%20sukupuolik%C3%A4sitys>
- Viisaat valinnat – Nuorten ja nuorten aikuisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden vahvistaminen. Lehdistötiedote. Saatavilla 15.3.2019. <http://viva.blogs.tamk.fi/lehdistotiedote/>
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. (2003). Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

- Vilponen, T. (2015). Katsomusten huomioiminen seksuaalikasvatuksessa. Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.). *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Terveyden ja Hyvinvoinnintilaitos. (s. 131–139). Saatavilla 16.01.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%c3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- WHO. (2010). *Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan alue toimisto ja BZgA. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille*. Terveyden ja Hyvinvointilaitos. Saatavilla 12.03.2019 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1>

LIITE 1

PANEELIKESKUSTELU – DIALOGINEN KESKUSTELUILTA

VALMISTELUT:

- Paneelipöytä ja tuolit panelisteille
- Vetäjän pöytä, tietokone ja muu tekniikka materiaalin pyörittämiseen
- Mikäli halutaan paneeliin halutaan yhdistää kisailua, varaa värillistä paperia äänestyslipukkeita varten

OSALLISTUJAT:

- Panelistit: kaksi joukkuetta, jossa 3-4 hlöä/ joukkue
- Paneelikeskustelun vetäjä valinta: vetäjä toimii puheenvuorojen jakajana ja keskustelun ylläpitäjänä
- Kuuntelijat: rippikoululaiset voivat olla pienryhmissä (esim. raamisryhmät tai vastaavat)

VALMISTELU - MITÄ KANNATTAA MIETTÄÄ ETUKÄTEEN?

PANEELISTIT:

- Panelistien kokoonpano: otetaanko mukaan isosia, apuopettajia, vapaa-ajanohjaajia vai työntekijöitä.? Miten panelistien ikä- tai sukupuolijakauma vaikuttaa?
- Miettikään panelistien kera, mitä olette valmiit kertomaan: haluatko kertoa henkilökohtaisia kokemuksia tai mielipiteitä? Vai pysytkö mieluummin asioissa yleisellä tasolla?

VETÄJÄ:

- Katso etukäteen videoklipit, jotta pystyt keskustelemaan aiheita ja esittämään lisäkysymyksiä.
- Mieti omia asenteitasi esitettyihin kysymyksiin, sillä seksuaalisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyvissä kysymyksissä tarvitaan herkkyyttä ja sensitiivisyyttä; kyse on arvoista ja etiikasta sekä yhteiskunnallisesta ja ihmisoikeudellisista näkökulmista.

OTSIKKO-DIA :

- Sisältää pääkysymyksen/-kysymykset sekä linkin videoklippiin (pääotsikon alla)
- Otsikko-diasta voi lukea ensin otsikon ja tämän jälkeen katsoa videoklipin. Videon jälkeen voi virittää keskustelua aiheesta apukysymysten avulla

APUKYSYMYS-DIA:

- Sisältää apukysymyksiä otsikkodiaan
- Vetäjä voi näiden kysymysten avulla herättää keskustelua panelistien kesken
- Kysymykset ovat tukemassa keskustelua ja ne toimivat muistinviriktykseksi aiheille, joista keskustellaan

OPETTAJAN OPAS-DIA:

- Sisältää lyhyen teoriaosuuden, pohdinta kysymyksiä tai taustoittavaa materiaalia otsikko-diaan

KUKA MÄ OON? MILLAISENA MÄ KELPAAN MUILE? ENTÄ ITSELLENI?

KROPPAHOMMAT: PÄÄ JA PUHUMINEN

MITÄ KAIKKI KELAA MUSTA? TAI MITÄ MÄ
KELAAAN ITSESTÄNI?

MITKÄ ASIAT OVAT AUTTANEET
SINUA LÖYTÄMÄÄN ITSESI TAI
PAIKKASI TÄSSÄ MAAILMASSA?

MITEN SINÄ BUUSTAAT
ITSEÄSI?

MITEN VOIT OSOITTA
KAVERILLE, ETTÄ HÄN ON HYVÄ
TYYPPI?

**OPETTAJAN OPAS:
IDENTITEETTI**

**KORTIT LIITTYVÄT
IDENTITEETIN
MUODOSTUMISEEN**

- IHMISEN KEHITYKSEEN
KUULUU IDENTITEETIN
MUODOSTUMINEN JA OMAN
YKSILÖLLISYYDEN
LÖYTÄMINEN

- NUORUUTEEN KUULUU
ERILAISTEN ROOLIEN
HARJOITTELU JA
OMAKSUMINEN

- IDENTITEETTIÄ
MUODOSTETAAN SUHTEESSA
YMPÄRÖIVÄÄN KULTTUURIIN,
YMPÄRISTÖÖN JA
YHTEISKUNTAAN

- SUKUPUOLI- JA
SEKSUAALISUUS OVAT OSA
IDENTITEETTIÄ

**SUKUPUOLI-
NEUTRAALI?
SUKUPUOLIROOLI?**

SUKUPUOLINEUTRAALIUS

**MUSIIKKI, PUKEUTUMINEN,
MEIKKAAMINEN?**

**AMMATTI, HARRASTUS,
LUONTEENPIIRRE TAI
ULKOINEN OMINAISUUS?**

**ONKO JOKIN NÄISTÄ VAIN
MASKULIININEN TAI
FEMINIININEN ASIA?**

POHTIKAA, MITÄ MIELLÄTTE KUULUVAN
MIEHELLE TAI NAISELLE? VAI VOIKO RAJOJA
JA ROOLEJA RIKKOA?

**OPETTAJAN
OPAS:**

**KORTTIEN
AIHEENA:
SUKUPOOLI-
SENSITIIVISYYS
SUKUPOOLI-
ROOLIT,
SUKUPOOLEN
MUKAISET
ODOTUKSET**

**SUKUPOOLISENSITIIVISYYS:
HERKKYYTTÄ TUNNISTAA SEKÄ
YMMÄRTÄÄ SUKUPUOLEN
ERILAISIA MERKITYKSIÄ JA
VAIKUTUKSIA -> EI KYSE
SUKUPOOLTEN HÄIVYTTÄMISESTÄ
TAI KIELTÄMISESTÄ**

**SUKUPUOLEN MUKAISET
ODOTUKSET:
OLETAMME IHMISEN TOIMIVAN
SEN SUKUPUOLILUOKAN MUKAAN,
JOHON TULKITSEMME HÄNEN
KUULUVAN.
AHTAAT SUKUPUOLISTEROTYPIAT
ESTEENÄ OMAN IDETITEETIN
KASVULLE.**

KENESTÄ SÄ TYKKÄÄT? KENESTÄ SAAT PITÄÄ?

KESKUSTELU JOTA EI KOSKAAN KÄYDÄ

MITÄ MIETIT OHEISESTA VIDEOSTA?
KYSYISITKÖ NÄIN?

**MISTÄ VOI TIETÄÄ KENESTÄ
KUKAKIN TYKKÄÄ? KUKA
TYTÖISTÄ, POJAISTA VAI
KAIKISTA? TAI ONKO SILLÄ
VÄLIÄ?**

VOIKO KYSYÄ?

**OLETAMMEKO KAIKKIEN OLEVAN
HETEROSEKSUAALEJA?**

**OPETTAJAN
OPAS:**

**HETERONORMA-
TIIVISUUDEN
POHTIMINEN.
SEKSUAALI-
JA SUKUPUOLI-
VÄHEMMISTÖT**

**HETERONORMATIIVISUUS:
OLETAMME KAIKKIEN OLEVAN
HETEROSEKSUAALISIA, JONKA
POHJALTA LUOMME
KÄYTÄNTÖJÄ JA ILMAISUJA,
JOTKA OVAT VÄHEMMISTÖÖN
KUULUVIA POISSULKEVIA JA
SYRJIVÄÄ.**

**-> MIETI MITEN PUHUT TAI
KOHTAAT SUKUPUOLI- JA
SEKSUAALIVÄHEMMISTÖJEN
EDUSTAJIA? SULJETKO ULOS
PUHEILLASI TAI
VAIKENEMALLA?
ESITÄTKÖ OMANA,
ERIKOISENA RYHMÄNÄ? VAI
KUNNIOITATKO
MONIMUOTOISUUTTA?**

**RAKASTUMINEN:
IHANAA, KAMALAA,
UUTTA,
JÄNNITTÄVÄÄ?**

**KAIKKI OLENNAINEN PARISUHTEESTA LASTEN
KERTOMANA | MITÄ MIETIT, RONJA SALMI?**

KYSYMYKSIÄ SEURUSTELUSTA

MILLOIN? KENEN KANSSA? MISTÄ TIETÄÄ, ETTÄ TOINEN TYKKÄÄ? MITEN KYSYÄ TOISTA ULOS?

OPETTAJAN OPAS:

SEURUSTELUSTA,
IDENTITEETISTÄ,
SEKSUAALISUU-
DESTA TAI
SUKUPUOLISUU-
DESTA
NOUSEVIA
KYSYMYKSIÄ

VOITTE KERÄTÄ
ETUKÄTEEN ANONYIMEJA
KYSYMYKSIÄ NUORILTA
LIITTYEN SEURUSTELUUN,
IDENTITEETTIIN,
SEKSUAALISUUTEEN JA
SUKUPUOLEEN.

TÄSSÄ KOHTAA
MAHDOLLISUUS VASTATA
ENNAKKOON KERÄTTYIHIN
KYSYMYKSIIN
SEURUSTELUSTA

SEKAISIN SANAVIIDAKOSSA?

MITEN TUNNET SEURAAVAT TERMIT?

• SELITÄ SANAT:

1. SUKUPUOLISENSITIIVISYYS
2. SATEENKAARIPERHE
3. HETERONORMATIIVISUUS
4. MUUNSUKUPUOLINEN
5. YHDENVERTAISUUS

SANAT:

1. Sukupuolisensitiivisyys: herkkyyttä tunnistaa sekä ymmärtää sukupuolen erilaisia merkityksiä ja vaikutuksia -> ei kyse sukupuolten häivyttämisestä tai kieltämisestä
2. Sateenkaariperhe: perhe, joissa yksi tai useampi vanhempi kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön.
3. Heteronormatiivisuus: normia, jonka mukaan ihmisten oletetaan jakautuvan kahteen toisilleen vastakkaiseen ja toisiinsa vetoa tuntevaan sukupuoleen, naisiin ja miehiin
4. Muunsukupuolinen (tai transgender): Muunsukupuolinen ihminen voi olla sekä mies että nainen, jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä tai sitten tyystin tämän jaon ulkopuolella.
5. Yhdenvertaisuus: tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Lähteet: Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Sukupuolten tasa-arvo. Sukupuoli. Sanasto.

([https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-](https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto#bin%C3%A4%C3%A4rinen%20sukupuolik%C3%A4sitys)

[arvo/sukupuoli/sanasto#bin%C3%A4%C3%A4rinen%20sukupuolik%C3%A4sitys](https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto#bin%C3%A4%C3%A4rinen%20sukupuolik%C3%A4sitys))

- Setä. Sateenkaaritietoa. Sateenkaarisnasto. (<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisnasto/>)

OPETTAJAN OPAS:

MITEN MINÄ
OHJAAJANA/
OPETTAJANA/
KASVATTAJANA
SUHTAUDUN ITSE
SUKUPOLEN JA
SEKSUAALISUUDEN
MONINAISUUTEEN?

MITKÄ AJATUKSET,
TEOT TAI TAVAT
OVAT OHJAAMASSA
TOIMINTAANI?

SANAT JA
SANAVALINNAT LUOVAT
TODELLISUUTTA MYÖS
RIPPIKOULUSSA.

ON TÄRKEÄ HUOMIOIDA,
MITEN RIPPIKOULUSSA
PUHUTAAN TOISISTA
IHMISISTÄ, SILLÄ
SANAVALINNOILLA
VAHVISTETAAN
KOKEMUSTA MUKANA
OLOSTA TAI
ULKOPUOLELLE
JÄÄMISESTÄ.
(SUURI IHME, 2017)

**OPETTAJAN
OPAS:
KIRKON
KASVATUKSEN
ARVOT**

**JOKAINEN IHMINEN
AINUTLAATUINEN JA
ARVOKAS. IHMISEN EI
TARVITSE OLLA
VIRHEETÖN JA MUISTA
RIIPPUMATON, VAAN
ERILAISUUS JA
KESKINÄINEN
TARVITSEVUUS OVAT OSA
IHMISYYTTÄ.**

LÄHTEET:

SAKASTI. SUURI IHME – RIPPILÄISKASVATUKSEN SUUNNITELMA 2017.
[HTTP://SAKASTI.EVL.FI/JULKAISUT.NSF/08D884F4F0E4B979C22581A3002FEDA0/\\$FILE/SUURI IHME JULKAISU SUOMI VERKKO BOOKMARKS.PDF](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/08d884f4f0e4b979c22581a3002feda0/$file/suuri%20ihme%20julkaisu%20suomi%20verkko%20bookmarks.pdf)

SAKASTI. KIRKON KASVATUSTYÖN PERIAATTEET.
[HTTP://SAKASTI.EVL.FI/SAKASTI.NSF/SP2?OPEN&CID=CONTENT 3A40FA](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=content3a40fa)

SETA. SATEENKAARITIETOA. SATEENKAARISANASTO.
[HTTPS://SETA.FI/SATEENKAARITIETO/SATEENKAARISANASTO/](https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/)

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS. SUKUPUOLTEN TASA-ARVO. SUKUPUOLI. SANASTO.
[HTTPS://THL.FI/FI/WEB/SUKUPUOLTEN-TASA-ARVO/SUKUPUOLI/SANASTO#BIN%3%A4%3%A4RINEN%20SUKUPUOLIK%3%A4SITYS](https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto#bin%3%A4%3%A4rinen%20sukupuolien%3%A4sitys)